

redakcją K. Rutkowskiego. – Warszawa: Difin, 2001. – 323s. 5. Blaik P. Logistyka. Koncepcja zintegrowanego zarządzania przedsiębiorstwem. – Warszawa, 1996. – S. 53. 6. Кристофер М. Логистика и управление цепочками поставок: как сократить затраты и улучшить обслуживание потребителей. – М.: Пупер, 2004. – 315 с. 7. Oniszczyk-Jastrzabek A. Zarządzanie marketingowo-logistyczne jako narzędzie budowania globalnej przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa // Marketing and logistics management as an instrument of competition in a global market. – 1st INTERNATIONAL CONFERENCE OF LOGISTICS INTLOG 2006 „LOGISTICS IN GLOBAL ECONOMY – Challenges and trends”. 8. <http://www.egospodarka.pl/2194,Raport-Wdrozenia-cCRM-w-Polsce,%202,20,2.html> від 14.06.2006. 9. <http://www.biznesnet.pl/a/8936>, від 14.06.2006

УДК 332.1

М.В. Маргіта

Ужгородський національний університет

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

© Маргіта М. В., 2008

Досліджено вплив процесів глобалізації на розвиток локального трудового потенціалу прикордонних територій Закарпатської області, аналізується діяльність спільних підприємств із залученням іноземного капіталу та їх вплив на розв'язання проблем зайнятості в прикордонних територіях. Досліджується інноваційна компонента трудового потенціалу як основа підвищення його конкурентоспроможності.

In clause influence of processes of globalization on development of local labour potential of frontier territories of the Zakarpatye area is investigated, activity of joint ventures with the foreign capital and their influence on the decision of problems of employment in frontier areas is analyzed, it is investigated innovative a component of labour potential as bases of a raising of its opportunity to compete.

Постановка проблеми. Закарпатська область через своє географічне та геополітичне розташування завжди відчувала вплив загальноєвропейських соціально-економічних та історико-політичних процесів. Нині у зв'язку із трансформацією економічних відносин актуальним стає питання подальшого розвитку регіону за допомогою інтенсивних світогосподарських економічних зв'язків.

Вигідне географічне положення на перетині торгових шляхів чотирьох європейських країн, розвинута міжнародна транспортна інфраструктура, потужний наукоємний і виробничий потенціал, висококваліфіковані кадри, а також значні рекреаційні ресурси, мальовнича і неповторна природа в сукупності з унікальними історичними пам'ятками – це ті специфічні риси, що створюють підґрунтя для ефективного міжнародного співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Прийняття у грудні 1998 року Верховною Радою України Закону «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області», Указ Президента України «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття», запроваджені ними режими господарювання відкривають для економіки регіону, вітчизняних та іноземних інвесторів якісно нові можливості для співпраці, створюють реальні передумови для подальшої активізації інвестиційних процесів,

розширення міжнародного підприємницького співробітництва. Значного імпульсу для активізації міжнародного співробітництва додало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про транскордонне співробітництво» (24.06.2004 р.) та ратифікація Протоколу №2 до Європейської Рамкової (Мадридської) Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або органами влади (21 травня 1980 р.). Ці документи заклали політико-правові засади для формування якісно вищого рівня транскордонного співробітництва та дали сильний поштовх до наукових досліджень проблем міжнародного економічного співробітництва. У працях О. Передрія, С. Устича, М. Лендела, Б. Дяченка, О. Жулканича, І. Чучки, А. Балян та багатьох інших вчених-економістів області висвітлюються різні проблеми регіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій.

Цілі статті. Важливі проблеми, зокрема впливу транскордонного співробітництва на розвиток локального трудового потенціалу прикордонних територій області не став об'єктом серйозних наукових досліджень. Спроба вирішити ці проблеми і є метою статті.

Виклад основного матеріалу. 1. Розвиток локального трудового потенціалу прикордонних територій в контексті процесів глобалізації.

Підвищений інтерес до дослідження проблем розвитку локального трудового потенціалу прикордонних районів області зумовлений дією як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів, вирішальним з яких є посилення процесів глобалізації світової економіки. Семантично це поняття пов'язано з англійським словом «globe», що означає «земна куля».

Будучи багатоаспектною проблемою, глобалізація, за визначенням М. Шимаї, – це сукупність таких процесів і явищ, як: транскордонні потоки товарів, послуг, капіталу, технологій та інформації; вільне переміщення людей між країнами; переважне орієнтування на світовий ринок у торгівлі, інвестуванні та інших транзакціях; територіальна та інституціональна інтеграція національних ринків, виникнення глобальних проблем типу економічної деградації тощо [1]. Серед аспектів, які входять до сфери глобальних проблем, особливо важливе місце посідають ті з них, що пов'язані з розвитком людини, особливо у сфері, яка становить основу її життєдіяльності, – праці. Звідси виникає проблема прикладного характеру, пов'язана з глибоким науковим аналізом впливу процесів глобалізації на розвиток людських ресурсів не тільки на рівні країни, але і на регіональному та субрегіональному рівнях, оскільки саме тут відбуваються процеси демографічного відтворення населення, формується кадровий потенціал, створюються резерви для ефективного використання локального трудового потенціалу. Для Закарпатської області особливий інтерес становить проблема розвитку локального трудового потенціалу прикордонних районів, де сьогодні проживає 826,6 тис. осіб, або 66,4 відсотка від загальної чисельності населення краю.

Є ще одна важлива обставина, що перетворює локальний потенціал прикордонних територій області на самостійний об'єкт дослідження. Вона полягає в тому, що саме ці адміністративні утворення найперше відчули на собі вплив глобалізаційних процесів, наслідки відкритості національної економіки, лібералізацію режиму міжнародного економічного співробітництва. Відмічені процеси зумовлюють потребу в аналізі основних факторів, які істотно впливають на сферу трудових відносин, зайнятість та ринки праці прикордонних районів Закарпатської області.

На ефективність використання людських ресурсів впливають три основні фактори – обсяги залучених інвестицій в основний капітал і розвиток прикордонної та митної інфраструктури, діяльність спільних підприємств та формування нових суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки прикордонних територій.

Підґрунтям для позитивних зрушень в економіці прикордонних територій перш за все стала активізація залучення іноземних інвестицій з 1995 року, яка має позитивну динаміку. За період з 2000 по 2006 роки обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку області зріс з 92,1 до 298,2 млн. дол. США [2, с. 584]. При цьому переважний їх обсяг залучено в економіку прикордонних територій, де сьогодні впроваджується 24 інвестиційні проекти.

Просторовий аналіз залучених прямих іноземних інвестицій показує, що прикордонні райони істотно відрізняються можливостями щодо залучення інвестицій. Так, іноземні інвестори надають перевагу територіям урбанізованим, з розвинутою виробничою і транспортною інфраструктурою, з наявністю значних резервів робочої сили, близькістю до кордонів. Саме цим пояснюється той факт, що основна частка іноземних інвестицій у 2006 році припадала на м. Ужгород (22,1 %) та Ужгородський район (17,4 %). Наприклад, у 2006 році в економіку міста Берегово залучено у 4,2 рази більше інвестицій, ніж по району загалом, а Великоберезнянський район, який має кордони з Польщею та Словаччиною, допустив зниження обсягів іноземних інвестицій. Прикметно, що обсяги залучених прямих інвестицій корелюються з рівнем безробіття, найвищий рівень якого в 2006 році серед прикордонних районів зафіксовано у Перечинському – 6,0, Рахівському – 6,1 та Великоберезнянському – 6,6 відсотка при середньообласному показнику 2,8 відсотка. Вищенаведене дає змогу зробити висновок, що обсяги залучених прямих іноземних інвестицій істотно впливають на розвиток сфери докладання праці в транскордонних районах Закарпаття.

Другим важливим фактором, що значною мірою моделює ситуацію на локальних ринках праці прикордонних територій, є діяльність спільних підприємств за участі іноземного капіталу. Кількість суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за аналізований період зберігає позитивну динаміку. За цей час кількість інвесторів зросла на 117 одиниць, або на 37,8 відсотка, а суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності – на 263 одиниці, тобто на 39,3 відсотка.

Зазначені процеси безпосередньо позначаються на динаміці кількості зайнятих на підприємствах з іноземними інвестиціями. За цим критерієм серед прикордонних районів області можна виділити три групи.

Першу групу формують міста Ужгород, Берегово, Чоп та Хуст із стабільною кількістю зайнятих на спільних підприємствах. Кількість працюючих за 2004–2005 роки в цій групі хоч і має тенденцію до збільшення, однак приріст зайнятих є незначним – від 3 відсотків в м. Ужгород до 2,7 відсотка в м. Чоп.

До другої групи входять райони, де з'явилася тенденція до збільшення кількості працюючих. Така тенденція зберігається у Виноградівському (10,7 %), Рахівському (16,8 %), Ужгородському (7,3 %) та Хустському (50,6 %) районах.

Третю групу формують прикордонні райони, в яких зменшується кількість працюючих на підприємствах з іноземними інвестиціями. Така тенденція спостерігається у Берегівському (-22 осіб) та Великоберезнянському (-144 осіб) районах.

Отже, проведений аналіз впливу залучених іноземних інвестицій на зайнятість трудового потенціалу прикордонних територій засвідчує про його важливість як одного з основних Іструментів досягнення збалансованості попиту і пропозиції праці. Разом з тим, недооцінка його важливості в окремих районах області разом з іншими негативними факторами посилює диспропорцію на локальних ринках праці між наявним трудовим потенціалом та ефективним його використанням.

2. Інноваційно-конкурентна складова розвитку людського потенціалу. Вплив процесів інновації на розвиток людських ресурсів – проблема нова. У вітчизняній економічній літературі вона не одержала ні теоретичного, ні практичного обґрунтування. Приємним винятком у цьому плані є дослідження, проведене у 2007 році Інститутом економіки та прогнозування НАН України спільно з Українським інститутом соціологічних досліджень ім. О. Яременка у межах науково-дослідної роботи «Людський фактор інноваційного розвитку українського суспільства».

Відсутність протягом останніх років помітних результатів реалізації регіональних програм зайнятості щодо інноваційної складової розвитку трудового потенціалу зумовлена, насамперед, декларативністю, неконкретністю, а в окремих випадках відсутністю чіткого стратегічного бачення цілей, завдань та засобів інноваційного розвитку. Для прикладу, у рішенні Закарпатської обласної ради «Про хід виконання Програми зайнятості населення Закарпатської області на 2006–2007 роки» та Програму зайнятості населення Закарпатської області на 2008–2009 роки підкреслено, що «головним завданням ... є подальше забезпечення сталого економічного зростання, залучення

інвестицій в економіку області, подальший розвиток пріоритетних галузей, підвищення життєвого рівня населення, насамперед зростання реальних доходів населення та купівельної спроможності, підвищення рівня оплати, розв'язання регіональних проблем зайнятості, підвищення якості робочої сили, зменшення чисельності незайнятого населення». Що стосується інноваційного розвитку, то це питання залишилося поза увагою. А між тим, відсутність достатніх стимулів до інноваційної складової економічно активного населення призводить до:

- подальшого поглиблення регіональних диспропорцій внаслідок надмірної концентрації інтелектуального потенціалу в містах Ужгороді та Мукачеві. Із 20 організацій, що виконували дослідження та розробки в 2006 році, 14 функціонує в обласному центрі та Мукачеві, а в таких прикордонних районах, як Великоберезнянський та Ужгородський, взагалі відсутні науково-дослідні організації;

- прогресуючого впливу відставання окремих регіонів на їхній економічний розвиток через відсутність будь-яких реально значимих передумов інноваційної активності;

- переважного створення нових робочих місць, які не потребують високої кваліфікації та відповідних знань;

- домінування в структурі вільних вакансій робочих місць з низьким рівнем заробітної плати. Так, наприклад, в 2006 році із загальної кількості заявок щодо наявності вільних робочих місць, що надійшли в Закарпатський обласний центр зайнятості населення, кількість вакансій із мінімальною та на рівні прожиткового мінімуму оплатою праці сягала 61,3 відсотка, ... а серед неуккомплектованих вакансій близько 15 відсотків із середньою заробітною платою 613,8 грн. [3, с. 1].

Це актуалізує проблему вдосконалення методичних засад розроблення територіальних програм зайнятості, в яких повинна знайти чітке відображення кадрова політика збереження висококваліфікованих кадрів. У цьому контексті в регіональній програмі зайнятості особливе місце повинна займати інноваційна складова розвитку людських ресурсів, функціонально спрямована на підвищення якості професійної підготовки кадрів. Її основу мали б сформувані 4 основні блоки.

Перший блок охоплює заходи, спрямовані на забезпечення інноваційного процесу розвитку людських ресурсів, зокрема вдосконалення системи освіти, професійної підготовки кадрів у кількісному та просторовому зрізах.

Другий блок містить заходи функціональних органів управління щодо забезпечення неперервності процесу навчання – професійна орієнтація, перенавчання та перепідготовка кадрів високої кваліфікації.

Третій блок програми містить фінансову підтримку суб'єктів, які беруть безпосередню участь в інноваційному процесі з чітким розмежуванням коштів місцевих бюджетів, комерційних структур та населення.

Четвертий блок – інформаційне забезпечення інноваційної діяльності розвитку людських ресурсів. Функціональними цілями цього блоку є розроблення перспективних програм підготовки кваліфікованих кадрів, визначення потреби в обсягах їхньої підготовки та перепідготовки кадрів у просторовому зрізі, розроблення прогнозів розвитку людських ресурсів у кожному таксономічному утворенні.

Відображення в регіональних програмах зайнятості населення інноваційної складової людських ресурсів є базовим елементом підвищення конкурентоздатності трудового потенціалу регіону.

Висновки. Зміщення акценту в реалізації ринкових реформ на регіональний рівень управління підвищує роль і відповідальність органів державної влади на місцях за ефективне використання людських ресурсів. У цьому контексті особливо важливого значення набуває дослідження локальних трудових потенціалів, серед яких важливе місце посідає трудовий потенціал прикордонних територій. Виділення його в самостійний об'єкт дослідження пов'язано з дією об'єктивних і суб'єктивних факторів, що суперечливо впливають на його використання і розвиток. Прикордонні території області першими відчували на собі наслідки відкритості та лібералізації транскордонного співробітництва, вплив процесів глобалізації на їх розвиток.

Зазначені процеси насамперед вплинули на використання та формування трудових ресурсів. Значно активізувалися трудові міграційні процеси у сусідніх країнах.

Поглиблення інтеграційних процесів дало сильний поштовх до залучення іноземних інвестицій, створення спільних підприємств за участі іноземного капіталу, що стало важливим чинником підвищення зайнятості населення прикордонних територій. Все це зумовлює гостру потребу в підвищенні конкурентоспроможності людського потенціалу, що може бути досягнуто за рахунок інноваційної складової його розвитку. Зазначені процеси повинні зайняти належне місце в регіональних програмах зайнятості населення.

1. Simai Mihaly. Globalization, Multilateral Cooperation and the Development Process / Working Papers. – № 63. 2. Закарпаття'2006: Статистичний щорічник. – Ужгород, 2007. 3. Зайнятість населення. – Жовтень 2006. – № 10 (170).

УДК 658

О.Б. Мних

Національний університет “Львівська політехніка”

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ І ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ВАРТОСТІ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

© Мних О.Б., 2008

Розглянуто теоретичні положення щодо структуризації інтелектуального капіталу та ідентифікації його значення у формуванні вартості підприємства. Виявлені динамічні тренди, що відображають реальну цінність інтелектуального капіталу в інноваційній діяльності в сфері машинобудування.

In the article theoretical positions are examined in relation to strukturizatsii of intellectual capital and authentication of his role in forming of cost of enterprise. Found out dynamic trends which represent the real value of intellectual capital in innovative activity in the sphere of engineer.

Постановка проблеми. Інтелектуальний потенціал на початку ХХІ століття набуває форми капіталу через суспільну необхідність участі в створенні благ, налагодження ефективних систем ресурсного забезпечення їх продукування і просування до споживачів. Як свідчить світова практика, розвиток інтелектуального капіталу (ІК), зокрема його складових, людського, структурного і споживчого капіталу – це джерело багатства як окремої людини, так і підприємства і суспільства загалом, одночасно причина і наслідок зміни технологічної структури реального сектора економіки (особливо під впливом енергетичних та екологічних криз), а також вагомий чинник посилення тенденції спадаючої доходності капіталовкладень за зростаючого інвестування нематеріальних активів, наслідком якого є більш виражена тенденція зниження галузевого рівня граничної рентабельності інвестицій.

Участь у капіталі зумовлює появу нових вимог до порядку розроблення загальної і функціональних стратегій розвитку підприємства та механізмів інтегрованого управління його ринковою вартістю. Це вимагає глибокого осмислення і розроблення якісно нових методологічних засад вартісно-орієнтованого менеджменту в реальному та фінансовому секторах економіки. Ефективна